

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการเรียนรู้ในการจัดรายการวิทยุ : กรณีศึกษารายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M.891 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจเข้ามาเป็นนักจัดรายการวิทยุของเยาวชน และกระบวนการเรียนรู้และผลที่เกิดขึ้นกับเยาวชนในการเข้ามาจัดรายการวิทยุภายใต้กรอบดี เก่ง มีสุขของกรมวิชาการ วิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ได้จากการจัดรายการวิทยุภายใต้กรอบดี เก่ง มีสุขของกรมวิชาการ ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เยาวชนที่เป็นนักจัดรายการวิทยุประจำรายการ "วิทยุเด็กและเยาวชน A.M.891" จำนวน 8 คน เพื่อดูกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนที่ได้จากการจัดรายการวิทยุ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการเรียนรู้ในการจัดรายการวิทยุ : กรณีศึกษารายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M.891 ได้ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจเข้ามาเป็นนักจัดรายการวิทยุของเยาวชน
2. กระบวนการเรียนรู้และผลที่เกิดขึ้นกับเยาวชนในการเข้ามาจัดรายการวิทยุ

ภายใต้กรอบ ดี เก่ง มีสุขของกรมวิชาการ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจเข้ามาเป็นนักจัดรายการวิทยุของเยาวชน

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการเรียนรู้ในการจัดรายการวิทยุ : กรณีศึกษารายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M.891 พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจเข้ามาเป็นนักจัดรายการวิทยุของเยาวชนมีด้วยกันทั้งหมด 6 ปัจจัย คือ

1) เพศ ในช่วงก่อนตัดสินใจเข้ามาจัดรายการวิทยุเพศหญิง (69%) ให้ความสนใจมากกว่าเพศชาย (27.8%) แต่เพศไม่ได้มีอิทธิพลต่อความสนใจ ความคิด และการกระทำของเยาวชนภายหลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการจัดรายการวิทยุแล้ว

2) อายุ เยาวชนส่วนใหญ่ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมจะมีอายุระหว่าง 16-20 ปี (44.4%) รองลงมาคือ 11-15 ปี (29.4%) เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เริ่มต้นค้นหาอาชีพของตนเองในอนาคต และตนเองเริ่มมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

3) ความสนใจ เยาวชนที่ตัดสินใจเข้ามาเข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่แล้วสนใจในอาชีพนักจัดรายการวิทยุอยู่แล้ว (83.3%) และเจตนาเข้าร่วมกิจกรรมการจัดรายการวิทยุ โดย

ความสนใจเป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจเข้ามาเป็นนักจัดรายการวิทยุเนื่องจากความสนใจจะนำไปสู่ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการและและขั้นตอนต่างๆ ในการจัดรายการวิทยุ และยังรู้สึกสนุกหรืออยากที่จะเรียนรู้ต่อไป

4) การทราบข่าวการเปิดอบรม เยาวชนส่วนใหญ่ทราบข่าวการเปิดอบรมจากทางโรงเรียนและอาจารย์มากที่สุด (23.8%) รองลงมาคือบุคคลที่เคยได้รับการอบรม (19.8%) โดยการทราบข่าวการเปิดอบรมถือว่าเป็นหนทางที่นำเยาวชนเข้าสู่กิจกรรมการจัดรายการวิทยุ

5) สาเหตุที่สนใจ ก็คือจุดมุ่งหมายของการเข้ามาเป็นนักจัดรายการวิทยุว่าตนเองเข้ามาทำกิจกรรมเหล่านี้เพื่ออะไร ซึ่งจากการวิจัยพบว่าเยาวชนส่วนใหญ่คิดว่าเป็นประสบการณ์ที่ดี (65.1%) รองลงมาคิดว่าเป็นอาชีพที่น่าสนใจ (25.4%) โดยไม่มีเยาวชนคนใดที่ตามเพื่อนๆ มา และน้อยมากที่เยาวชนจะคิดว่าเป็นเรื่องที่ได้

6) ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเข้าร่วมอบรม นอกจากตนเอง (70.6%) แล้ว ก็จะมีพ่อแม่ (16.7%) ที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเข้าร่วมการอบรมดีใจเยาวชน เพราะไม่ว่าจะมีบุคคลอื่นๆ เป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจ แต่ท้ายที่สุดแล้วตนเองก็จะต้องมีความสนใจในกิจกรรมนั้นด้วย ถ้ามีเช่นนั้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจะไม่เกิดอย่างเต็มที่หรืออาจจะกล่าวได้ว่าผู้เรียนไม่มีใจร่วมไปกับกระบวนการเรียนรู้ที่กำลังดำเนินอยู่นั้น

2. กระบวนการเรียนรู้และผลที่เกิดขึ้นกับเยาวชนในการเข้ามาจัดรายการวิทยุภายใต้กรอบ ดี เก่ง มีสุขของกรมวิชาการ

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการเรียนรู้ในการจัดรายการวิทยุ : กรณีศึกษารายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M.891 พบว่า ผลที่เกิดขึ้นกับเยาวชนหรือพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากการเข้ามาจัดรายการวิทยุอย่างเด่นชัดภายใต้กรอบดี เก่ง มีสุขของกรมวิชาการ คือ

กลุ่มการเป็นคนดี มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเด่นชัดทั้งหมด 13 รายการ คือ

- 1) การสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ
- 2) การรับผิดชอบการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จตามกำหนด
- 3) การใช้เหตุผลในการถกเถียงกับเพื่อน
- 4) การกล้าพูดกล้าทำในสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง
- 5) การพยายามฟันฝ่าอุปสรรคในการเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ
- 6) การรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น

- 7) การยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนที่อาจจะแตกต่างจากเรา
- 8) การยอมรับผลจากการกระทำของตัวเอง
- 9) การเสียสละและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
- 10) การขอความช่วยเหลือเพื่อน
- 11) การรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับคนอื่น
- 12) การเชื่อมั่นในตนเอง
- 13) การเคารพในการตัดสินใจของเสียงส่วนมาก

กลุ่มการเป็นคนเก่ง มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเด่นชัดทั้งหมด 7

รายการ คือ

- 1) การรู้จักค้นหาข้อมูลต่างๆ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย
- 2) การนำความรู้ต่างๆ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- 3) การปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์
- 4) การมองเห็นจุดเด่นและจุดด้อยของตนเอง
- 5) การเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองในแต่ละสถานการณ์
- 6) การรู้ว่าตนเองมีความสามารถที่จะทำงานได้ขนาดไหน
- 7) การรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

กลุ่มการเป็นคนมีความสุข มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเด่นชัดทั้งหมด 7

รายการ คือ

- 1) การเห็นประโยชน์ของการออกกำลังกาย
- 2) การเห็นประโยชน์ของการพักผ่อนให้เพียงพอ
- 3) การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และสะอาด
- 4) การรู้จักวิธีการรักษาความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และมีอยู่

อาศัย

- 5) การรู้จักละเว้นจากสิ่งเสพยาติ
- 6) การรู้จักและเข้าใจตนเอง
- 7) การชอบที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่ม “ดี เก่ง มีสุข” ภายหลังจากเข้ามาจัดรายการวิทยุของเยาวชนที่เป็นนักจัดรายการวิทยุประจำรายการ “วิทยุเด็กและเยาวชน A.M.891” ใน

ปัจจุบันจำนวน 8 คนนั้นโดดเด่นแตกต่างกันออกไปโดยใน “**กลุ่มการเป็นคนดี**” เยาวชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดคือ การกล้าพูดกล้าทำในสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง การยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนที่อาจจะแตกต่างจากท่าน การขอความช่วยเหลือเพื่อน และการเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนใน “**กลุ่มการเป็นคนเก่ง**” เยาวชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดคือ การรู้จักค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย การสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การมองเห็นจุดเด่นและจุดด้อยของตนเอง และการสามารถรักษาสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และ “**กลุ่มการเป็นคนมีความสุข**” เยาวชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดคือ การรู้จักและเข้าใจตนเอง และการชอบที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ซึ่งในแต่ละพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปเยาวชนแต่ละคนก็จะมีกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไปด้วย โดยในการวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงของทีศนา แชมมณี (2545) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์ที่ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นมีด้วยกันหลากหลายสถานการณ์ เช่น การหาข่าว การสัมภาษณ์ การประเมินทำรายการ การจัดรายการ การทำหน้าที่หลังไมค์ และอื่นๆ อีกมากมาย แต่ในบางสถานการณ์อาจจะทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หลากหลายพฤติกรรม เช่น การพูดคุยหรือการประเมินทำรายการอาจจะทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมการเชื่อมั่นในตนเอง และการขอความช่วยเหลือเพื่อน เป็นต้น ซึ่งในสถานการณ์ที่ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นบางสถานการณ์อาจจะประสบปัญหาจึงทำให้เยาวชนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ปัญหา แสวงหาความรู้ ข้อมูลและวิธีการจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรือฟันฝ่าอุปสรรคนำไปสู่เป้าหมายที่ตนเองตั้งใจไว้ ซึ่งในขั้นตอนนี้เยาวชนอาจจะเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์หรือแสวงหาหนทางเพียงคนเดียวหรือเยาวชนบางคนอาจจะกระทำเป็นกลุ่มก็แล้วแต่ แต่เป้าหมายหลักร่วมกันคือหาหนทางที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยการนำเอาข้อมูลต่างๆ มาสนับสนุนวิธีการแก้ไขปัญหาไมใช่การตัดสินใจแก้ไขปัญหาโดยการใช้อารมณ์ ซึ่งภายหลังจากที่ได้ตัดสินใจไปแล้วนั้นเยาวชนก็จะได้รับผลของการตัดสินใจหรือการกระทำของตนเองจากสังคม โดยสังคมของเยาวชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่แล้วคือเพื่อนที่จัดรายการด้วย เพื่อนที่รู้จักกันเอง หรือบางครั้งอาจจะมีบุคคลอื่นๆ เช่น พ่อแม่ คนในสังคมที่เยาวชนได้พบเจอ เป็นต้น ซึ่งการได้รับผลของการตัดสินใจหรือการกระทำของตนเองจากสังคมนั้นส่วนใหญ่แล้วเยาวชนยังไม่ค่อยได้รับผลเท่าที่ควร แต่ในทางกลับกันเยาวชนที่ได้รับผลการตัดสินใจหรือการกระทำของตนเองจากสังคมจะนำสิ่งเหล่านี้ไปเป็นแรงผลักดันที่จะพัฒนาตนเองต่อไปในอนาคต ส่วนขั้นการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจนั้นส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นทั้งในขณะที่ประเมินทำรายการและการพูดคุยกันส่วนตัว หรือในบางสถานการณ์อาจจะเกิดขึ้นทั้งสองแบบพร้อมๆ กัน ซึ่งการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจนี้ทำให้เยาวชนมีมุมมองในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลายมากขึ้น และที่สำคัญที่สุดคือการทำที่เยาวชนได้มีการวัดและประเมินผลตนเองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่ง

เยาวชนส่วนใหญ่เห็นคุณค่าของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและคิดว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้นมีประโยชน์ แต่ในบางครั้งอาจจะมีโทษด้วยเช่นกัน

การอภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. การจัดรายการวิทยุเพื่อการพัฒนาเยาวชน
2. กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการจัดรายการวิทยุ
 - 2.1 กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
 - 2.2 กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง
3. องค์ความรู้ของการจัดรายการวิทยุที่จำเป็นต่อการพัฒนาเยาวชน
4. การส่งเสริมการจัดรายการวิทยุเพื่อการพัฒนาเยาวชน
5. การวิจัยทางพัฒนาศึกษา

1. การจัดรายการวิทยุเพื่อการพัฒนาเยาวชน

การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเยาวชน โดยกิจกรรมนี้ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข โดยงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดรายการวิทยุที่สามารถจะพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนที่ยึดติดตามข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ การรับผิดชอบการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จตามกำหนด การใช้เหตุผล ถกเถียงกับเพื่อน การกล้าพูดกล้าทำในสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง การพยายามฟันฝ่าอุปสรรคในการเรียน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ การรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนที่อาจจะแตกต่างจากตนเอง การยอมรับผลการกระทำของตนเอง การเสียสละและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การขอความช่วยเหลือเพื่อน การรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น การเชื่อมั่นในตนเอง การเคารพในการตัดสินใจของคนส่วนใหญ่ การค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย การนำความรู้ที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน การปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การมองเห็นจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง การเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองในแต่ละสถานการณ์ การรู้จักความสามารถของตนเองในการทำงาน การรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การเห็นประโยชน์ของการออกกำลังกาย การเห็นประโยชน์ของการพักผ่อนให้เพียงพอ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และสะอาด การรู้จักวิธีการรักษาความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย การรู้จักละเว้นจากสิ่งเสพติด การรู้จักและเข้าใจตนเอง การขอทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

พฤติกรรมที่เยาวชนได้เปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการจัดรายการวิทยุ นั้น มีทั้งพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์เฉพาะกับตัวเยาวชนเอง เช่น การเห็นประโยชน์ของการออกกำลังกาย การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และสะอาด การรู้จักและเข้าใจตนเอง การรับผิดชอบการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จตามกำหนด เป็นต้น และพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ เช่น การใช้เหตุผลในการถกเถียงกับเพื่อน การรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น การรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การขอที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า **การพัฒนาตนเองของเยาวชนนั้นไม่ได้เน้นเฉพาะการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น เยาวชนจะต้องรู้จักที่จะพัฒนาตนเองในเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมด้วย** เช่นกัน เนื่องจากการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุขและราบรื่นนั้น เยาวชนควรจะต้องเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุขทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และบุคคลอื่นด้วย

ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่าการจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถพัฒนาเยาวชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองและบุคคลอื่นรอบตัว หรืออาจกล่าวได้ว่าการจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนเกิดคุณลักษณะ “ดี เก่ง มีสุข” ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองและบุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศเนื่องจากเยาวชนเหล่านี้จะกลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต

2. กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการจัดรายการวิทยุ

หากกล่าวถึงคำว่า “กระบวนการเรียนรู้” คนส่วนใหญ่คงจะนึกถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในห้องเรียน หรือในโรงเรียน แต่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535 : 11-12) ได้กำหนดในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ให้กระบวนการเรียนรู้มี 2 ประเภท คือกระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียน และกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตกลับไม่ได้รับการยอมรับหรือให้ความสำคัญเท่าเทียมกับกระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียน คนไทยส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนมากกว่ากระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ดังนั้นหากเยาวชนคนไหนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ผู้ใหญ่ก็จะถือว่าเยาวชนคนนั้นไป “เล่น” มิใช่ไป “เรียน” แต่ในความเป็นจริงแล้วกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตซึ่งเป็นการเรียนรู้จากแหล่งความรู้และสภาพแวดล้อมต่างๆ นั้นให้ทักษะกระบวนการต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากกว่ากระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียนที่ให้เพียงตัวหนังสือและหัวสมองอันพองโตแต่เยาวชนไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข **การจัดรายการวิทยุจึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้**

ในวิถีชีวิตที่ชี้ให้เห็นว่าเยาวชนจะได้อะไรมากกว่าคำว่า “เล่น” เพราะงานวิจัยชิ้นนี้สามารถยืนยันถึงการพัฒนาเยาวชนที่บางครั้งอาจจะได้มากกว่ากระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียน เช่น การนำความรู้ที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน การรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การรู้จักละเว้นจากสิ่งเสพยาติดี การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นต้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้สามารถพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เยาวชนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุขได้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียนนั้นสามารถที่จะพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนเก่งได้ แต่การเป็นคนดีและคนมีความสุขนั้นกระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียนในบางแห่งอาจจะต้องตอบคำถามในข้อนี้ได้

กระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตมีหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนเช่นเดียวกัน แต่ความรับผิดชอบในหน้าที่นั้นแตกต่างกันออกไประบบโรงเรียนดูเหมือนว่าจะมีหน้าที่อันหนักอึ้งในการที่จะพัฒนาเยาวชนทั้งประเทศให้มีคุณภาพ แต่วิถีชีวิตหรือแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ อาจจะไม่มีความหนักอึ้งเช่นนี้ ทำให้ระบบโรงเรียนเหมือนจะต้องเน้นปริมาณของเยาวชนที่มีคุณภาพซึ่งหนทางเดียวที่จะทำให้เยาวชนทั้งประเทศมีคุณภาพเท่าเทียมกันคือการให้การศึกษาที่เหมือนกัน แต่ในการให้ศึกษานั้นครูหรือบุคลากรในโรงเรียนอาจจะลืมเรื่องของคุณธรรมหรือความสุขในการเรียนของเยาวชน ส่วนวิถีชีวิตหรือแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ นั้นไม่มีหน้าที่นี้โดยตรงทำให้การพัฒนาเยาวชนเกิดขึ้นตามศักยภาพของเยาวชน เยาวชนที่เข้ามาเรียนรู้ก็เข้ามาด้วยความสนใจกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ และเยาวชนก็มีความสุขในการเรียนรู้ แต่บางครั้งอาจจะไม่ได้สาระมากเท่ากับกระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียน ดังนั้นหากประเทศชาติต้องการเยาวชนที่มีคุณภาพ รัฐบาลและประชาชนทุกคนควรจะทำให้ **ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตเท่าเทียมกัน** เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ทั้งสองประเภทนี้มีส่วนสอดประสานกันในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ซึ่งหากเยาวชนคนใดได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งสองประเภทควบคู่กันการพัฒนาดตนเองก็จะมีผลสมบูรณ์มากขึ้น

นอกจากนี้แล้วงานวิจัยชิ้นนี้ยังชี้ให้เห็นกระบวนการเรียนรู้จากการจัดรายการวิทยุที่ได้มาซึ่งพฤติกรรมเก่ง ดี มีสุขบางพฤติกรรม โดย**เยาวชนต่างบุคคลอาจจะเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ต่างกันในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดียวกัน** เช่น พฤติกรรมการขอทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม นางสาวน้ำมนต์มีกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการสัมภาษณ์ที่ทำให้นางสาวน้ำมนต์มองเห็นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่น ดังคำกล่าวที่ว่า “จากการสัมภาษณ์ เราเชื่อว่าไม่มีใครสัมภาษณ์เด็กได้สะพานลอย ไม่มีใครอยากให้เด็กได้สะพานลอยมีบ้านอยู่ ไม่มีใครเคยไปใช้

ชีวิตอยู่กับมือจริงๆ เราว่าเราทำได้ เราได้รู้ว่าเขาทำงานอย่างไร...ที่อยากให้เป็นเพราะคือเรามีมือ มีขา ทุกอย่าง แต่ขณะที่เขาไม่มีอะไรเลย บ้านเขาก็ไม่มี ครอบครัวเขาก็ไม่มี เขาอาจจะหลอกเราก็ได้ นะ แต่มันก็ไม่ถึงทำลายไม่ได้ฆ่าใคร ถึงแม้เขาจะมาจากแก๊งค์อะไรก็ตามก็ถือว่าเขาคือคนให้แล้วก็แล้วกัน เขาจะทำอะไรก็เรื่องของเขา แต่สิ่งหนึ่งที่รู้สึกแย่มากคือ เขาไม่ได้เงินจากตรงนี้แล้วเขากลายเป็นคนฆ่าคนตาย หรือไปขโมยคนอื่นคงแยกว่านี้” (นางสาวน้ำมนต์, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2546)

ส่วนนางสาวอรพินท์และนายเดชา มีกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการหาข่าวที่ทำให้เยาวชนฝึกที่จะคิดถึงบุคคลอื่นมากกว่าตนเอง ดังคำกล่าวของนายเดชาที่ว่า “จัดรายการครับ ถ้าเราคิดว่าเราทำประโยชน์เพื่อเราข้อมูลที่ได้ออกมาหรือว่าเวลาเราทำอะไรจะไม่ไปตามข้อมูลเนื้อหาคือตรงนี้นั่นได้ฉันก็สนใจตรงนี้ ตรงนี้นั่นไม่ได้ฉันไม่สนใจ เพราะฉะนั้นเราต้องคิดว่าเราทำตรงนี้เพื่อสังคมนะ อย่างนั้นเราก็ต้องยอมเสียไม่ว่าจะเป็นค่าเดินทางหรือว่าอะไร ทำให้เรารู้สึกว่ามันสนุก” (นายเดชา, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2546) เป็นต้น

หรือในกระบวนการเรียนรู้เดียวกันเยาวชนอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ต่างกัน เช่น กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นขณะเยาวชนทำการเข้าร่วมสัมมนาหรือเสวนาเพื่อนำเอาข้อมูลข่าวสารไปออกอากาศ ซึ่งทำให้นางสาวชุตติกาเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนที่รู้จักค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ดังคำกล่าวที่ว่า “นอกจากการติดตามข่าวเพื่อมาออกอากาศแล้ว ก็จะมีงานเสวนา งานหาข่าว ถ้าเราไม่รู้เรื่องอะไรที่เขาพูด... งานเสวนาจะต้องมีเรื่องข่าวที่เขาพูดกันก่อน อย่างเรื่องข่าวหนังสือพิมพ์หน้าหนึ่งที่มีภาพรุนแรงเราก็จะต้องไปดูว่าจริงหรือเปล่า ถึงจะเอาไปเถียงกับผู้ใหญ่ได้ ถ้าเราไม่รู้เถียงไปเขาก็จะไม่ฟังเราอยู่ดี แต่ถ้าเรามีเหตุมีผลเขาก็จะฟังเราอีกทีหนึ่ง” (นางสาวชุตติกา, สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2546)

ส่วนนางสาวอรพินท์การเข้าร่วมสัมมนาหรือเสวนานี้ทำให้เขาเป็นคนที่ชอบทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ดังคำกล่าวที่ว่า “ไปร่วมประชุมที่เขาบอกจะให้สื่อเด็กดีใหม่ ตอนแรกๆ ที่ฟังจากพวกนางสาวน้ำมนต์ที่ทำงานมาก่อนเราชอบบอกว่า “ผู้ใหญ่ชอบรังแกเด็ก” เราก็ไม่เข้าใจว่าทำไมเขารังแกเด็กอย่างไร รายการทีวีเขาก็ทำมาให้ พอเราเข้าไปสัมผัสจริงๆ มันจริงๆ ทำไมเขาเถียงกันตั้งนานแล้วยังไม่ได้ข้อสรุปก็เพราะว่าผลประโยชน์ของเขาเองก็เลยรู้สึกว่าเขาทำทำไมคนอื่นไม่รู้ทำไมเรารู้เราถึงไม่บอกคนอื่น เขาจะได้คิด เขาจะได้รู้ขึ้นมา จะได้มาช่วยกัน ก็เลยทำให้ตัวเองอยากทำเพื่อสังคม” (นางสาวอรพินท์, สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2546)

อีกทั้งรุ่ง แก้วแดง (2543) ได้กล่าวถึง “เรียนที่ไหนก็ได้” ว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงว่าไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นในห้องเรียนเหมือนอย่างที่เป็นการมาในอดีตและในปัจจุบัน โลกในอนาคตมีข้อมูลข่าวสารและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย โดยเฉพาะเรื่องของเทคโนโลยีที่เข้ามาช่วยได้มาก

การเรียนรู้ในโลกยุคใหม่จะเปลี่ยนรูปแบบไปมาก ในอนาคตไม่จำเป็นจะต้องสร้างห้องเรียนขนาดใหญ่มากมาย ครูจะต้องจัดสื่อและสิ่งแวดล้อมที่จะไปกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็ก เด็กจะเข้ามาพบครูเป็นครั้งคราว ไม่จำเป็นจะต้องพบทั้งวันอย่างที่เป็นอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจากคำกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นในรั้วโรงเรียนเสมอไป แต่เยาวชนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ในทุกที่ โดยผู้สอนหรือครูอาจจะจัดสื่อหรือสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมให้กับเด็ก

ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดรายการวิทยุ นั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตที่มีประโยชน์และมีคุณค่าแก่การพัฒนาเยาวชนของชาติ โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในแต่ละบุคคลนั้นอาจจะแตกต่างกันออกไป บางบุคคลกระบวนการเรียนรู้เดียวกันอาจจะทำให้เกิดพฤติกรรมเดียวกัน บางบุคคลกระบวนการเรียนรู้เดียวกันแต่อาจจะทำให้เกิดพฤติกรรมต่างกัน หรือบางบุคคลกระบวนการเรียนรู้เดียวกันอาจจะทำให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายพฤติกรรม แต่ท้ายที่สุดแล้วกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการจัดรายการวิทยุสามารถทำให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณลักษณะ "ดี เก่ง มีสุข" หรือการเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ

2.1 กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

กระบวนการเรียนรู้จากกิจกรรมการจัดรายการวิทยุอยู่ในรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากทิสนา แชมมณี (2545) ได้ให้คำนิยามของคำว่า "ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง" นั้น หมายถึง การให้ผู้เรียนเป็นจุดสนใจ หรือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่ต้องคำนึงถึงในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งจะมองเห็นเป็นรูปธรรมได้จากบทบาทการแสดงออกของผู้เรียนในกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ ซึ่ง **กิจกรรมการจัดรายการวิทยุสอดคล้องกับคำนิยามของกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง** เนื่องจากกิจกรรมนี้ผู้เรียนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการจัดกิจกรรม เยาวชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในกิจกรรม เยาวชนเหล่านี้สามารถเลือกทำในกิจกรรมที่ตนเองสนใจหรือสมัครใจเข้าร่วมโดยไม่มีการบังคับและจะมีที่ๆ เป็นคนคอยชี้แนะและให้คำปรึกษา อีกทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นหรือผลผลิตขึ้นมาจากความสามารถของเยาวชนอย่างเต็มที่และเยาวชนยังมีส่วนร่วมได้ในกิจกรรมทุกขั้นตอนที่ตนเองสนใจ ดังคำกล่าวของนางสาวน้ำมนต์ที่ว่า "การมีส่วนร่วมเต็มร้อยเลย เกินร้อยด้วย ทำทุกอย่าง ถ้าเริ่มต้นจริงๆ ตอนแรกจะทำแค่จัดรายการ เนื้อหาที่เขาดูมาให้ก่อน เพราะว่าเขาก็ไม่รู้ว่าเราทำได้ขนาดไหน เราก็เข้าใจตอนแรก แล้วเขาก็จะบอกว่า concept มันเป็นแบบนี้ละ รายการก็ทำแบบนี้แล้วกัน เนื้อหาก็ลองหาดู แต่ตอนนี้ก็รู้สึกว่าจะต้องหาข่าว มีจัดรายการ ประสานงานกับผู้ใหญ่ แล้วก็ต้องคุมเพื่อนๆ และติดต่องานที่จะรับเข้ามาเอง พร้อมกันนั้นก็ล้างจานทำกับข้าวให้"

เพื่อน ๆ ด้วย พร้อม ๆ กันไปหมดเลย ทำทุกอย่างเลย มันเป็นทุกอย่างที่เราต้องฝึกเราต้องทำ” (นางสาวน้ำมนต์, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2546) อีกทั้งกิจกรรมการจัดรายการวิทยุยังสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดของอูดม เซยกิวส์ (2545) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Participation) เกิดการรู้จริงเห็นจริงด้วยตนเอง (Insight) มีความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) มีเสรีภาพแห่งการเรียนรู้ (Freedom) ด้วยการให้ความสำคัญแก่กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้พัฒนาไปตามศักยภาพของตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข โดยกิจกรรมการจัดรายการวิทยุนั้นได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากการจัดรายการวิทยุอย่างเต็มที่ โดยในการเรียนรู้นั้นเยาวชนจะได้ลงมือปฏิบัติตามความสนใจของตนเอง และมีอิสระในการเรียนรู้อย่างเต็มที่เพื่อเยาวชนจะได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งนำไปสู่การดำรงชีวิตที่มีความสุขต่อไป

นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ไว้ในมาตราที่ 24 ซึ่งมีสาระว่า กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ ซึ่ง**กิจกรรมการจัดรายการวิทยุสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นอย่างมาก** เพราะกระบวนการเรียนรู้นี้เกิดขึ้นสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีส่วนในการเลือกหน้าที่ที่ตนเองจะเรียนรู้ตามความสนใจ ความถนัดของตนเอง ซึ่งเมื่อมีหน้าที่ที่จะรับผิดชอบแล้วเยาวชนแต่ละคนก็จะฝึกการทำงานในหน้าที่นั้นๆ ซึ่งในแต่ละหน้าที่ก็จะมีสถานการณ์และปัญหาให้เยาวชนเหล่านั้นแก้ไขแตกต่างกันไป แต่เมื่อมีสถานการณ์หรือปัญหาที่ตนเองอาจจะไม่แน่ใจถึงวิธีการแก้ไขปัญหาเยาวชนก็สามารถที่จะนำมาพูดคุยกันขณะทำการประเมินท้ายรายการก็เป็นได้ อีกทั้งกิจกรรมนี้ยังมีปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้กับเยาวชนอีกด้วย เช่น การไม่ประเมินคนเพียงภายนอก การรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น ส่วนผู้สอนได้จัด

สภาพแวดล้อม สื่อ และอำนวยความสะดวกให้กับเยาวชนอย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ เครื่องมือในการจัดรายการหรือการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมืออื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เครื่องถ่าย วีดีโอ เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากิจกรรมการจัดรายการวิทยุเป็นอีกตัวอย่างที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเยาวชนสามารถที่จะเรียนรู้ที่ได้ ก็ได้ การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวเสมอไป

กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนเพราะเป็นการสอนที่ครูต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญและพยายามให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำ อีกทั้งผู้เรียนยังมีการได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างตื่นตัวทั้งทางร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และสังคม แต่เนื่องจากการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางนั้นเป็นวิธีที่สะดวกและง่ายกว่า รวมทั้งครูมีความเคยชินกับการปฏิบัติตามแบบเดิมประกอบกับไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแนวคิดใหม่อย่างเพียงพอ การสอนโดยครูเป็นศูนย์กลางจึงยังคงยึดครองอำนาจอยู่อย่างเหนียวแน่นมาจนปัจจุบัน อีกทั้งเมื่อมีการประกาศว่า ครูจะต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ก็เกิดคำถามขึ้นมากมาย ซึ่งคำตอบนั้นก็ตรงกันบ้างไม่ตรงบ้างทำให้ครูสับสนและไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นถูกหรือไม่ งานวิจัยชิ้นนี้จึงน่าจะเป็นคำตอบหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียน

2.2 กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง

การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยอยู่ในรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง ซึ่งการจัดการการเรียนรู้ตามสภาพจริงนั้นเป็นสิ่งที่ดีเพราะเยาวชนจะได้เรียนรู้ผ่านบริบทแวดล้อมในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริงหรือเรียนรู้ผ่านโลกของความเป็นจริง โดยเยาวชนสามารถที่จะนำเอาการเรียนรู้เหล่านั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้ และเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน อีกทั้งยังกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้หรืออยากที่จะเรียนรู้มากขึ้นกว่าการเรียนรู้โดยผ่านตัวหนังสือ นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงยังอาจจะทำให้ผู้เรียนประสบปัญหาขณะเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนจะต้องฝึกที่จะหาหนทางที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาโดยมีข้อมูลสนับสนุนในหนทางเหล่านั้นเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตนเองต้องการ ซึ่งการเผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาเหล่านี้เองจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตจำนวนมาก (ทศนา แคมมณี, 2545) จากงานวิจัยชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยเยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดรายการวิทยุจะได้เรียนรู้ผ่านโลกของการจัดรายการวิทยุจริงๆ

ได้ทดลองใช้เครื่องมือ และฝึกฝนทักษะการจัดรายการวิทยุทุกขั้นตอน ซึ่งทักษะและกระบวนการเหล่านี้เยาวชนสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์ของตัวเองเอง อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นขณะจัดรายการวิทยุนั้นก็เกิดปัญหาเช่นเดียวกัน เช่น การไปสัมภาษณ์อาจจะไม่ได้รับความร่วมมือ ดังคำกล่าวของนางสาวชุตติกาที่ว่า “แต่ละคนมันจะมีความคิดไม่เหมือนกัน คุณมาถามทำไม และการไปสัมภาษณ์คนดังๆ ก็จะไม่ถามเขา บางคนอาจจะมองว่าถามทำไม เราก็ต้องเล่าให้เขาฟัง” (นางสาวชุตติกา, สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2546) ซึ่งปัญหานี้เองที่เยาวชนจะต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาก็ได้รับความร่วมมือในการสัมภาษณ์โดยการสร้างความมั่นใจและเชื่อมั่นให้กับตนเองก่อนว่าสิ่งที่เราทำนั้นถูกต้อง ดังนั้นเราจึงไม่ควรกลัวควรกล้าที่จะถาม ถ้าเขาสงสัยก็อธิบายเหตุผลที่มาสัมภาษณ์ให้เขาฟัง เป็นต้น ซึ่งทักษะต่างๆ เหล่านี้เยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้ เช่น การสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองในการเรียนว่าเราจะต้องมั่นใจในการตอบหรือถามคำถามในห้องเรียนเพราะสิ่งที่เราถามเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นต้น นอกจากนี้การเรียนรู้อื่นๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้จากสภาพจริงของการจัดรายการวิทยุซึ่งเป็นสิ่งแปลกใหม่ของเยาวชนทำให้เยาวชนเกิดการใฝ่รู้และอยากที่จะเรียนรู้มากขึ้น

การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนที่มีส่วนร่วมได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง เนื่องจากทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงของทิสนา แคมมณี (2545) นั้นได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงว่าหมายถึงการดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการให้ผู้เรียนเข้าไปเผชิญสภาพการณ์จริง ปัญหาจริง ในบริบทจริง และร่วมกันศึกษาเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ข้อมูล และวิธีการต่างๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหา นั้น และได้รับผลการประเมินตามมาตรฐานคุณภาพในชีวิตจริง หรือสอดคล้องกับหลักการของการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ซึ่งการจัดรายการวิทยุของเยาวชนนั้นสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงเนื่องจากเยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดรายการวิทยุ นั้นจะได้เผชิญสถานการณ์จริง ปัญหาจริง และบริบทจริงในการจัดรายการวิทยุ เพราะเยาวชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดรายการจริงๆ ทั้งในช่วงของการเตรียมเนื้อหา การจัดรายการ หรือหลังจากจัดรายการ ซึ่งในช่วงนั้นๆ เยาวชนอาจจะประสบปัญหาขณะการร่วมกิจกรรม ทำให้เยาวชนจะต้องร่วมกันที่จะหาทางแก้ไขปัญหา นั้นๆ ส่วนการร่วมกันศึกษาเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ข้อมูล และวิธีการต่างๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหา นั้น เยาวชนที่เข้ามาร่วมในกิจกรรมการจัดรายการวิทยุจะต้องร่วมกันในการที่จะเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดรายการวิทยุ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเตรียมเนื้อหาสำหรับออกอากาศ การเขียนสคริปต์รายการ หรือแม้แต่การประเมินท้ายรายการที่เยาวชนทุกๆ คนจะมีส่วนร่วมในการประเมินท้ายรายการทุกสัปดาห์ นอกจากนี้กิจกรรมการจัดรายการวิทยุยังสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงของอดัม เซยก็วงส์ (2545) ดังคำ

กล่าวที่ว่า การเรียนจะบรรลุผลได้ ถ้าผู้เรียนเรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เรียน เนื้อหาที่นำมาเรียนจึงเป็นเนื้อหาที่ผู้เรียนอยากเรียน ไม่ใช่เนื้อหาที่ครูคาดคิดว่าผู้เรียนควรเรียนรู้ หรือเรื่องที่ครูถนัดสอนเหมือนที่ครูเคยจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนอย่างที่เคยทำมาในอดีต ซึ่งการจัดรายการวิทยุผู้เรียนจะได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจและอยากเรียนโดยไม่มีกำบังบังคับให้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองไม่ได้สนใจ นอกจากนั้นกิจกรรมการจัดรายการวิทยุยังสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2542) ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายและตรงกับ ความสนใจของผู้เรียนบทบาทผู้สอนเป็นนักจัดการ เป็นผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ รับผิดชอบ วิเคราะห์วิธีการเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาวิธีการเรียน เพื่อเป้าหมายเป็นบุคคลที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ โดยการ จัดรายการวิทยุนี้เยาวชนจะมีส่วนร่วมในทุกๆ ส่วนหรือทุกขั้นตอนของการจัดรายการวิทยุตาม ความสนใจของเยาวชนแต่ละคน และมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการใหม่ๆ ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาให้เยาวชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมเห็นความสำคัญของการเรียนรู้และสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองได้ต่อไป

กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดรายการวิทยุนอกจากจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงแล้ว การจัดรายการวิทยุยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ อีกมากมาย เช่น กระบวนการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ ทิศนา แชมมณี (2545) ได้ให้คำนิยามของกระบวนการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ว่าเป็น การดำเนินการอันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายโดยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนรู้ก่อน แล้วจึงให้ผู้เรียนย้อนไปสังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นและนำสิ่งที่เกิดขึ้นมาคิดพิจารณาไตร่ตรองร่วมกันจนกระทั่งผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสมมติฐานต่างๆ ในเรื่องที่เรียนรู้ แล้วจึงนำความคิด หรือสมมติฐานเหล่านั้นไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ต่อไป ซึ่งหากพิจารณาถึงกระบวนการเรียนรู้จากการจัดรายการวิทยุแล้ว พบว่าใน**กิจกรรมการจัดรายการวิทยุนี้สอดคล้องกับคำนิยามของกระบวนการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์**เนื่องจากการกิจกรรมการจัดรายการวิทยุเยาวชนจะได้เรียนรู้โดยได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมต่างๆ เช่น การสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่อาจจะมีความรู้หรือดีกว่าตนเอง เป็นต้น เมื่อเยาวชนได้รับประสบการณ์แล้วก็จะนำประสบการณ์เหล่านั้นมาทบทวนและพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกันในช่วงของการประเมินท้ายรายการ เช่น การสัมภาษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียง ซึ่งอาจจะเกิดปัญหาคือการไม่กล้าสัมภาษณ์หรือความไม่พร้อมเยาวชนจึงนำปัญหาเหล่านั้นมาทบทวนและแลกเปลี่ยนความคิด

เห็นกันในช่วงของการประเมินท้ายรายการ เป็นต้น ซึ่งจากการทบทวนและพิจารณาสิ่งต่างๆ แล้วนั้นทำให้เยาวชนเกิดการสร้างความคิดรวบยอดหรือสมมติฐานต่างๆ ในเรื่องที่จะเรียนรู้ แล้วนำความคิดนั้นไปใช้กับสถานการณ์ใหม่ๆ เช่น เยาวชนนำปัญหาความไม่กล้าสัมภาษณ์มาทบทวน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันแล้วทำให้เกิดความคิดว่าถ้าเราคิดว่าสิ่งที่เราทำถูกต้องก็ไม่ต้องกลัวอะไร เยาวชนจึงนำความคิดนี้ไปใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป ซึ่งก็สามารถทำให้เยาวชนมีความมั่นใจกล้าที่จะสัมภาษณ์มากขึ้น เป็นต้น

หรือการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ทิศนา แชมมณี (2545) ได้ให้คำนิยามว่า กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยผู้สอนอาจนำผู้เรียนไปเผชิญสถานการณ์ปัญหาจริง หรือผู้สอนอาจจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา และฝึกกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาพร้อมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหานั้นอย่างชัดเจน ได้เห็นทางเลือกและวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหา นั้น รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ เกิดทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ โดย **กิจกรรมการจัดรายการวิทยุ นั้นสอดคล้องกับคำนิยามของกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักบางประการ** เนื่องจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดรายการวิทยุ นั้นมีหลากหลายสถานการณ์ โดยการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายเป็นเพียงสถานการณ์หนึ่งในการกระบวนการเรียนรู้จากการจัดรายการวิทยุเท่านั้น โดยสถานการณ์ที่ทำให้เยาวชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมการจัดรายการวิทยุ นั้นได้เรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เช่น การทำประโยชน์เพื่อสังคมนั้นเยาวชนได้รับการติดต่อเพื่อช่วยเหลือเด็กพิการ แต่เกิดปัญหาความล่าช้าของเจ้าหน้าที่ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือได้ทันที เยาวชนที่เข้าร่วมในการจัดรายการวิทยุจึงต้องมีการประชุมกันเพื่อจะหาวิธีการแก้ไขปัญหาในช่วงของการประเมินท้ายรายการ เมื่อมีการประชุมเยาวชนจะช่วยกันเสนอวิธีการแก้ไขปัญหานั้นที่หลากหลายออกไป ซึ่งในการประชุมนี้เองเยาวชนจะได้มีการฝึกที่จะคิดและแก้ไขปัญหานั้นที่เกิดขึ้น เป็นต้น

หรือการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง ทิศนา แชมมณี (2545) ได้ให้คำนิยามว่า กระบวนการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนนำตนเองหมายถึง การให้โอกาสผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งครอบคลุมการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตน การตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ การเลือกวิธีเรียนรู้ การแสวงหาแหล่งความรู้ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการประเมินตนเอง โดยครูอยู่ในฐานะกัลยาณมิตร ทำหน้าที่กระตุ้นและให้คำปรึกษาผู้เรียนในการวินิจฉัยความต้องการกำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบแผนการเรียนรู้ และ

จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ แหล่งข้อมูล รวมทั้งร่วมเรียนรู้ไปกับผู้เรียนและติดตามประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย การจัตรายการวิทยุของเยาวชนนั้นมีส่วนที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง แต่ไม่เด่นชัดเท่าใดนัก เนื่องจากกิจกรรมการจัตรายการวิทยุนั้นเป็นการให้โอกาสผู้เรียนได้วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การวางแผนว่าในสัปดาห์นี้จะจัตรายการเกี่ยวกับเรื่องใด ต้องมีการเตรียมข้อมูลอย่างไร ต้องมีการสัมภาษณ์ใครบ้าง เป็นต้น ส่วนการตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้อาจจะไม่เด่นชัดเพราะเยาวชนมีเป้าหมายเพียงแค่ว่ามีเรื่องราวต่างๆ สำหรับออกอากาศเท่านั้น โดยภายหลังจากออกอากาศแล้วเยาวชนจะต้องมีการร่วมกันวิเคราะห์และประเมินตนเองและผู้อื่นที่มีส่วนร่วมในการจัตรายการถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัตรายการวิทยุ หรือหากพิจารณาจากหลักการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองของ อุดม เชยกีวงศ์ (2545) จะพบว่ากิจกรรมการจัตรายการวิทยุนี้สอดคล้องกับหลักการของการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ยอมรับศักยภาพความแตกต่างและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนว่าเป็นผู้มีความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงตนเองอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างมีความสุขได้ ซึ่งกิจกรรมการจัตรายการวิทยุนี้เยาวชนจะได้เรียนรู้ตามศักยภาพและความสนใจของเยาวชนแต่ละคนเป็นอย่างมาก อีกทั้งเยาวชนจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง นอกจากนั้นรุ่ง แก้วแดง (2543) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าในอดีตถูกจัดไว้เป็นเรื่องของการศึกษาผู้ใหญ่ แต่ความจริงสามารถนำมาใช้ได้กับทุกกลุ่มอายุ ทุกวัฒนธรรม และทุกระดับการศึกษา จากอนุบาลถึงมหาวิทยาลัย จากการเรียนภาคค่ำถึงการฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ (On-the-job Training) และการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมทั่วไป ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าสามารถใช้ได้กับทุกกลุ่มอายุ ทุกระดับการศึกษา เนื่องจากกิจกรรมการจัตรายการวิทยุนี้มีเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมในหลากหลายกลุ่มอายุ หลากหลายระดับการศึกษา แต่ในทุกๆ ระดับก็สามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เช่นเดียวกัน

กระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการจัตรายการวิทยุนี้ นอกจากจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงแล้ว ยังจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ อีก เช่น กระบวนการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก และ กระบวนการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง ส่วนกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นนั้นบางรูปแบบกิจกรรมการจัตรายการวิทยุก็สอดคล้องบ้างแต่ไม่ทั้งหมด เช่น กระบวนการเรียนรู้แบบรับใช้สังคมที่เยาวชนจะมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคมแต่ไม่ได้มีการสำรวจความต้องการของชุมชนและวางแผนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ส่วนบางรูปแบบกิจกรรมการจัตรายการวิทยุอาจจะไม่สอดคล้องกับรูปแบบนั้นๆ เลย เช่น กระบวนการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ เพราะ

กิจกรรมการจัดรายการวิทยุไม่ได้มีการจัดสภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นต้น

3. องค์ความรู้ของการจัดรายการวิทยุที่จำเป็นต่อการพัฒนาเยาวชน

กระบวนการเรียนรู้จากการจัดรายการวิทยุที่จำเป็นหรือทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลักๆ นั้นมีด้วยกันหลากหลายกิจกรรม ดังนี้

1) การเตรียมเนื้อหา/ข่าว เพื่อออกอากาศนี้ทำให้เยาวชนรู้จักค้นหาข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การหาข้อมูลผ่านทางระบบเครือข่าย internet การเข้าร่วมสัมมนา และอื่นๆ ดังคำกล่าวของนางสาวชุตติกาที่ว่า “เราดูโทรทัศน์แล้วคิดว่าข่าวนี้น่าสนใจเกี่ยวกับเด็กเราก็จะจดไว้ หรือว่าในสื่อทางวิทยุหรือตามหนังสือพิมพ์ หรืออื่นๆ เราก็จะเก็บหรือเขียนๆ ไว้ แต่ถ้าหนังสือพิมพ์อันนี้เราดูแล้วตามไม่ทันเราก็จะโทรถามเพื่อนว่ามีหรือเปล่า” (นางสาวชุตติกา, สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2546) โดยในระหว่างที่เยาวชนทำการค้นหาข้อมูลข่าวสารนั้นเยาวชนจะต้องตระหนักถึงบุคคลอื่นมากขึ้น ดังคำกล่าวของนางสาวอรพินท์ที่ว่า “การหาข่าว การติดตามข่าวทำให้เราค้นหาข้อมูลมากขึ้น เหมือนกับพอเรารู้อะไรไป เพื่อนๆ ก็ได้รู้ด้วยเพราะเราเอาไปพูดในรายการ มันก็มีแรงผลักดันมากขึ้นทำให้เราอยากรู้” (นางสาวอรพินท์, สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2546) ซึ่งจากการเตรียมเนื้อหาและข่าวนี้ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนที่ยังค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย และรู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

2) การสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากบุคคลที่เยาวชนไปสัมภาษณ์มาออกอากาศนั้นเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในตนเองให้กับเยาวชน โดยเยาวชนจะต้องเริ่มเรียนรู้วิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกับการสัมภาษณ์ ดังคำกล่าวของเด็กชายอิทธิที่ว่า “ในช่วงนี้ที่น้ำมนต์จะฝึกให้สัมภาษณ์เอง โดยให้เตรียมคำถามสัมภาษณ์และก็ติดต่อขอสัมภาษณ์เอง โดยจะบอกล่วงหน้าว่าให้สัมภาษณ์ใคร ส่วนคำถามก็จะคิดเองและช่วยกันถาม” (เด็กชายอิทธิ, สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2546) หรือคำกล่าวของนางสาวน้ำมนต์ที่ว่า “เราจะให้ประเด็นเขาไป คือบอกเขาแล้วว่าสัมภาษณ์คนนี้ ทำเรื่องนี้ คำถามให้เขาคุยกับเด็กชายอิทธิ เราก็จะแบ่งกันแบบนี้ ...ที่เหลือน้องเขาก็จะคุยประเด็นกัน คุยกันเสร็จเขาก็จะบอกว่าพี่ได้แบบนี้ เราก็จะบอกเขาว่าเอาไว้ถาม ถึงเวลาก็จะ...พี่ถามไม่ออกแล้วหมดแล้ว ก็จะหยิกกันตลอด ออกจากห้องส่งจะเขี้ยวๆ ...คือทุกอาทิตย์เราจะมีการสอนให้น้องตั้งคำถาม ไม่ดีก็ปรับใหม่ สอนวิธีการสัมภาษณ์ด้วย” (นางสาวน้ำมนต์, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2546) ซึ่งจากการสัมภาษณ์นี้เองทำให้เยาวชนได้ฝึกที่จะตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ รู้จักวิธีการขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ การรู้จักวางตัวกับบุคคลในระดับต่างๆ การพูดที่สามารถสื่อความหมายได้เข้าใจ และอื่นๆ อีกมากมาย โดยทักษะ

เหล่านี้ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนที่กล้าพูดกล้าทำในสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง และรู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

3) การพูดคุย เป็นสิ่งเกิดขึ้นทุกขณะทุกเวลาของการจัดรายการวิทยุ ซึ่งอาจจะดูเหมือนว่าไม่มีสาระสำคัญใดๆ แต่ในความเป็นจริงแล้วการพูดคุยกัณนี้ทำให้เยาวชนเกิดการคิดและตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ดังคำกล่าวของนายนิธิที่ว่า "จากการที่น้ามนต์พูดคุย...บางครั้งคนเราต้องช่วยกัน ถ้าเรามีเพื่อนหรือมีน้อง ถ้าน้องคนอื่นที่ไม่ได้เป็นน้องของเราเอง ถ้าเขาตกทุกข์ได้ยากแล้วเราไม่ช่วยแล้วเราจะไปช่วยใคร" (นายนิธิ, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2546) หรือคำกล่าวของนายเต็มศักดิ์ที่ว่า "การที่ได้พูดคุยกับทุกคนกับแหล่งข่าวที่ไม่ว่าจะจะเป็นเด็ก รุ่นเดียวกัน หรือผู้ใหญ่ เราจะได้ประสบการณ์และก็แง่มุมที่แตกต่างคุย ซึ่งเราเอามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตัวเองที่สุดและก็ใช้ตัวเองที่สุด" (นายเต็มศักดิ์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพูดคุยกับบุคคลต่างๆ ทุกรุ่น ทุกวัยทำให้เยาวชนเกิดประสบการณ์และมุมมองที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งหากเยาวชนได้นำเอาประสบการณ์และมุมมองเหล่านั้นไปคิดตามจะทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนที่กล้าพูดกล้าทำในสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง ชอบช่วยเหลือเพื่อน เชื้อมั่นในตนเอง รู้จักและเข้าใจตนเอง และชอบทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

4) การทำหน้าที่หน้าไมค์ ซึ่งอาจจะเกิดสถานการณ์ต่างๆ มากมายทั้งที่เยาวชนตั้งใจให้เกิดขึ้นและไม่ตั้งใจให้เกิดขึ้น เช่น การรู้จักการวางตัวเป็นกลาง ดังคำกล่าวของนางสาวน้ามนต์ที่ว่า "จริงๆ มันมาจากหน้าไมค์ที่ไซบอกว่าเราต้องวางตัวเป็นกลาง คำว่าเป็นกลางคือทำยากที่สุด คนทุกคนจะมีจิตใจที่ไม่เท่ากันอยู่แล้ว ...ไหนคือกลาง ทำให้เราต้องกลับไปดูเปาบ้านจีนใหม่อีกครั้งหนึ่ง ว่าอะไรคือความเป็นกลาง อะไรคือความเที่ยงตรง อะไรคือความตรงไปตรงมา มันเริ่มไม่ค่อยมีแล้วตรงนี้ เลยทำอย่างไรให้มีตรงนี้ให้ได้" (นางสาวน้ามนต์, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2546) ซึ่งการรู้จักวางตัวเป็นกลางนี้สามารถทำให้เยาวชนรู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่แตกต่างจากตนเอง นอกจากนี้การจัดรายการหน้าไมค์ยังเพิ่มความกล้าให้กับเยาวชนอีกด้วย ดังคำกล่าวของนายชาติรีที่ว่า "การจัดรายการวิทยุต้องใช้ความกล้าใช้ใหม่ มีความกล้าอยู่ประมาณหนึ่งแล้วเพิ่มความกล้าเข้าไปอีกมันก็สูง ก็เลยคิดว่าเชื้อมั่นในตนเองสูง" (นายชาติรี, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2546) โดยการรู้จักวางตัวเป็นกลางและความกล้าที่มากขึ้นนี้ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนที่รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนที่อาจจะแตกต่างจากตัวเอง และมีความเชื้อมั่นในตนเอง

5) การประเมินท้ายรายการ เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากเพราะเป็นช่วงที่ทำให้เยาวชนมีการแลกเปลี่ยนทัศนคติ และความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทั้งการจัดรายการและเรื่องส่วนตัว ดังคำกล่าวของนายชาติรีที่ว่า "การประเมินทำให้เรารู้จักแต่ละคนมากขึ้น ทำให้เราสามารถเข้าหาแต่ละคนได้ง่ายขึ้นมากคุย" (นายชาติรี, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2546) หรือ

คำกล่าวของเด็กชายอิทธิที่ว่า “มีประชุมเราก็จะมีการมาคุยกันว่าแต่ละคนมีนิสัยอย่างไร เพื่อให้แต่ละคนไปปรับปรุงในสิ่งที่ไม่ดีนะครับ...พอหลังจากฟังแล้วก็ปรับปรุงเพราะเขาจะมีการประเมินกันอยู่เรื่อยๆ” (เด็กชายอิทธิ, สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2546) ซึ่งนอกจากนั้นในการประเมินทำรายการนี้เยาวชนจะรู้จักการใช้เหตุผลในการพูดคุยมากกว่าอารมณ์ ดังคำกล่าวของนายเติมศักดิ์ที่ว่า “เราพูดคุยกันด้วยเหตุผลและยอมรับกันแล้วกับการพูดคุยครั้งนี้ แล้วอีกอย่างหนึ่งคือเราทำงานกันมาเกือบปี ณ วันนั้นมันเริ่มเข้าใจกันแล้วเนื่องจากว่าปกติเราก็พูดคุยกันทุกวัน มีอะไรไม่ดีเราก็ต้องคุยกันมากกว่า” (นายเติมศักดิ์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) หรือในบางครั้งอาจจะมีการประเมินที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ดังคำกล่าวของนายนิธิที่ว่า “อย่างเช่นที่ว่าบางครั้งทำงานมันไม่ทันแล้ว ก็ทำงานร่น เร่ง เร่งทุกส่วนว่าต้องไปตรงนี้แล้วก็กลายเป็นว่างงานไม่ออก เขาประเมินเรามาว่าเราทำให้งานไม่ออก ซึ่งเป็นจุดด้อยของเรา” (นายนิธิ, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2546) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการประเมินทำรายการนี้เปลี่ยนเสมือนกระจกเงาคอยส่องให้เยาวชนได้เห็นถึงลักษณะของตนเองว่ามีข้อเด่นและข้อด้อยอย่างไร โดยในกระจกเงานั้นยังได้ฝึกให้เยาวชนรู้จักที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นๆ รอบๆ ตัว เพื่อนำเอาความคิดเห็นเหล่านั้นไปปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป โดยทักษะที่ได้จากการประเมินทำรายการนี้ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนที่ดีกว่าในสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักมองเห็นจุดเด่นและจุดด้อยของตนเอง และสามารถรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

กิจกรรมที่จำเป็นทั้งห้าขั้นตอนของการจัดรายการวิทยุนี้ทำให้เยาวชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากที่สุด ซึ่งถ้าหาก**รัฐบาลหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องจะจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นการจัดรายการวิทยุอีกควรที่จะคำนึงถึงและให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งห้าขั้นตอนเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาเยาวชนตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ** หรืออาจจะนำไปใช้กับแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ เช่น การทำหนังสือพิมพ์ หรือนิตยสารก็เป็นได้ โดยการนำเอากิจกรรมทั้งห้าขั้นตอนเหล่านี้เข้าไปสอดแทรกไว้ซึ่งขั้นตอนของการหาข้อมูล การสัมภาษณ์ การพูดคุย และการประเมินอาจจะเกิดขึ้นไม่ยากสำหรับการทำหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร แต่การทำหน้าที่หน้าไม้ก็อาจจะเกิดขึ้นยาก แต่ผู้จัดก็สามารถที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นการเขียนบทความที่ควรจะต้องมีการวางตัวเป็นกลาง หรือการเปิดรับฟังความคิดเห็นของคนอ่าน เป็นต้น แต่หากกิจกรรมใดไม่สามารถมีครบทั้งห้าขั้นตอนนี้ได้ก็อาจจะเน้นที่ขั้นตอนของการพูดคุย และการประเมินที่ทำให้เยาวชนเกิดการคิดวิเคราะห์แล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น

นอกจากนี้กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดรายการวิทยุยังเป็นองค์ความรู้ของการจัดรายการวิทยุที่จำเป็นต่อการพัฒนาเยาวชน เนื่องจากกิจกรรมที่จำเป็นทั้งห้าขั้นตอนนี้ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนนั้นเกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านการจัดรายการวิทยุ

4. การส่งเสริมการจัดรายการวิทยุเพื่อการพัฒนาเยาวชน

จากงานผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้จากการจัดรายการวิทยุนี้สามารถที่จะพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุขได้ ดังนั้นจึงเป็น**น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะส่งเสริมให้มีกิจกรรมการจัดรายการวิทยุให้มากขึ้นเพื่อการพัฒนาเยาวชน** เพราะหากพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองแล้ว เด็ก มีโอกาสรับฟังวิทยุได้มากกว่าเพราะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่า วิทยุจัดรายการกระจายเสียงให้ฟังกันได้เกือบตลอด 24 ชั่วโมง ทั้งยังมีอิทธิพลต่อเด็กในทางลบน้อยกว่าสื่อมวลชนอื่นคือ วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่อสิ่งพิมพ์ เพราะวิทยุไม่มีภาพช่วยย้าจินตนาการของเด็กให้เด็กเกิดความคิดที่ลึบสน ซึมซับค่านิยมผิดๆ สร้างพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ถึงจะมีอิทธิพลในทางลบก็จะเห็นผลช้ากว่า นอกจากนี้ทางมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมวิราช (2531) ยังได้ยืนยันถึงความสำคัญของรายการวิทยุกระจายเสียงที่มีต่อเด็กอีกมาก เช่น รายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กสามารถเป็นแหล่งหนึ่งที่ทำให้ความรู้แก่เด็ก , เป็นสื่อกลางให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ , เป็นรายการที่ให้เวลาและโอกาสแสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ , เป็นรายการที่ให้เวลาและโอกาสแก่เด็กในการฝึกทักษะการพูด ฟัง อ่าน และเขียน , ช่วยปลูกฝังจริยธรรมและสร้างลักษณะนิสัยที่ดีแก่เด็ก , ให้ความสนุกและความบันเทิงแก่เด็ก , เป็นเครื่องแก้เหงาโดยเฉพาะเด็กที่ขาดความรักความอบอุ่น , และรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็กอาจเป็นที่พึ่งทางใจของเด็ก ทำให้เด็กจำนวนไม่น้อยมีความรู้สึกผูกพันกับผู้จัดรายการหรือผู้ดำเนินรายการเสมือนญาติพี่น้อง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการจัดรายการวิทยุมากขึ้นเพื่อการพัฒนาเยาวชนได้สมบูรณ์แบบ

นอกจากนี้งานวิจัยชิ้นนี้น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นให้นักการศึกษาตระหนักถึง**ความสำคัญของสถาบันสื่อมวลชนในการจัดการศึกษา** เนื่องจากสถาบันสื่อมวลชนเป็นสถาบันที่มีบทบาทต่อเยาวชนเป็นอย่างมากทั้งการให้การศึกษาทางตรงและทางอ้อม เช่น รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา , การใช้ภาษาที่ถูกต้อง เป็นต้น อีกทั้งสื่อมวลชนยังเป็นเสมือนบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับเยาวชนเป็นอย่างมาก เช่น เยาวชนมีเรื่องทุกข์ใจก็จะโทรไปเล่าให้พี่ๆ ดีเจฟัง เป็นต้น สื่อมวลชนยังจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ดีของเยาวชนได้อีกด้วยเนื่องจากการเข้าร่วม

กิจกรรมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการผลิตนั้นเป็นสิ่งที่เยาวชนให้ความสนใจ เมื่อเยาวชนได้เข้าไปเรียนรู้จะเกิดความตื่นตัวทั้งทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคมทำให้กระบวนการเรียนรู้และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นนักการศึกษาจึงปฏิเสธไม่ได้ถึงความผูกพันของเยาวชนกับสื่อมวลชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องประสานกันในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก เยาวชนบางคนอาจจะเกิดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ จากสื่อมวลชนมากกว่าสถาบันการศึกษาก็เป็นได้ นักการศึกษาจึงควรที่จะหันมาให้ความสนใจกับการจัดการศึกษาที่นำเอาสิ่งที่เยาวชนสนใจไปใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชน หรือสร้างการศึกษาที่มี “*ความตื่นตัว*” มากกว่า “*ความเบื่อหน่าย*” ให้กับเยาวชนของชาติต่อไป

5. การวิจัยทางพัฒนศึกษา

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาเยาวชนโดยกระบวนการเรียนรู้ในการจัดรายการวิทยุ : กรณีศึกษารายการวิทยุเด็กและเยาวชน A.M.891 ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นมุมมองที่หลากหลายของการวิจัยทางพัฒนศึกษา โดยแบ่งเป็นประเด็นต่างดังนี้

1) **วิธีการวิจัยทางพัฒนศึกษา** โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้มีวิธีการวิจัยทั้งในรูปแบบของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งทั้งสองวิธีการนี้มีคุณลักษณะเด่นและด้อยต่องานวิจัยชิ้นนี้ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1.1) **ความลึกซึ้งของวิธีการวิจัย** การวิจัยเชิงปริมาณทำให้ผู้วิจัยสามารถมองเห็นภาพรวมของพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากที่เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการวิทยุภายใต้กรอบดี เก่ง มีสุขของกรมวิชาการ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถเจาะลึกลงไปในเรื่องละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งวิธีการวิจัยทั้งสองรูปแบบไม่มีวิธีการใดที่ดีกว่ากันแต่จะสอดคล้องประสานกันทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถมองเห็นภาพทั้งในมุมมองกว้างของพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปและในมุมมองลึกของกระบวนการที่ได้มาซึ่งพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น หากงานวิจัยชิ้นนี้ขาดวิธีการวิจัยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไปงานวิจัยอาจจะไม่มีคุณภาพและประโยชน์ต่อสังคมที่เพียงพอ เช่น หากงานวิจัยชิ้นนี้มีเพียงแต่การวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยก็จะตอบเพียงแต่ว่าภายหลังจากเข้ามาจัดรายการวิทยุแล้วเยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นอย่างไรบ้าง แต่ผู้ที่จะนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปใช้ประโยชน์ก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เพราะไม่รู้ถึงกระบวนการของการจัดรายการวิทยุที่ทำให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมนั้นๆ หรือหากงานวิจัยชิ้นนี้มีเพียงแต่การวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยก็จะตอบเพียงแต่กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมนั้นๆ ของเยาวชนเพียงคนเดียว ซึ่งพฤติกรรมนั้นๆ อาจจะไม่เกิดขึ้นกับเยาวชนคนอื่นๆ เลยก็เป็นได้ เป็นต้น แต่สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัย

เชิงคุณภาพซึ่งทำให้ผลการวิจัยที่ออกมา นั้นมองเห็นทั้งพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของเยาวชน ภายหลังจากการจัดรายการวิทยุ และกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม อีกทั้งผลการวิจัยชิ้นนี้ยังสามารถนำไปใช้ได้จริงในการจัดรายการวิทยุเพื่อการพัฒนา เยาวชนให้ "ดี เก่ง มีสุข" อีกด้วย

1.2) ปฏิสัมพันธ์สัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมาย หากพิจารณาในแง่ของวิธีการวิจัยงานวิจัยเชิงปริมาณอาจจะไม่เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายมากนักเพราะในงานวิจัยชิ้นนี้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นไปในรูปแบบของการตอบแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นขณะดำเนินการวิจัยจะอยู่ในลักษณะของการเขียนที่กลุ่มเป้าหมายเขียนเสนอแนะถึงผู้วิจัย แต่สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้รู้สึกถึงปฏิสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยมีต่อผู้ถูกวิจัยมากมาย เพราะงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจะต้องเข้าไปทำความรู้จักกับเยาวชนที่ร่วมกิจกรรมการจัดรายการวิทยุก่อนดำเนินการวิจัยจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐาน ความสนิทสนม ความไว้วางใจ กระบวนการทำงาน และอื่นๆ อีกมากมาย อีกทั้งยังทำให้ผู้วิจัยไม่กลายเป็นบุคคลแปลกแยกในกลุ่มโดยผู้วิจัยจะต้องเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดรายการวิทยุ เช่น การทัศนศึกษาและจัดรายการนอกสถานที่ ณ เวื่อ Green Peace, การอบรมการจัดรายการวิทยุที่บ้านเซเวียร์, การจัดรายการวิทยุที่สถานี เป็นต้น โดยในระหว่างทำการวิจัยผู้วิจัยจะได้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นขณะจัดรายการวิทยุมากมาย เช่น การนำเวลาออกอากาศไปถ่ายทอดสดสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นประจำ การออกอากาศผิดสคริป การไม่ได้รับความร่วมมือของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น นอกจากนั้นตัวผู้วิจัยเองก็ประสบปัญหาขณะดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การปรับตัวในระยะแรกของการทำความรู้จัก การหาวิธีที่จะทำให้ผู้วิจัยกลายเป็นคนกลุ่มเดียวกับกลุ่มเป้าหมาย การนัดขอสัมภาษณ์ที่กลุ่มเป้าหมายไม่ค่อยมีเวลาให้ การออกนอกประเด็นของผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมาย การติดตามข่าวสารของกลุ่ม การสร้างความไว้วางใจและทำตัวผู้วิจัยให้อยู่ในวัยเดียวกับกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่างานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นนอกจากจะอาศัยข้อมูลทางวิชาการที่เพียงพอแล้วยังจะต้องอาศัยความเป็น "มนุษย์" ในการทำการวิจัยด้วย งานวิจัยเชิงคุณภาพจึงมีรสชาติในการทำการวิจัยมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ แต่ไม่ใช่ว่าการวิจัยจะต้องมีแต่เชิงคุณภาพเท่านั้น แต่ควรจะต้องมีทั้งสองรูปแบบมาร่วมมือกันเพื่อช่วยหาคำตอบในการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

กล่าวโดยสรุป พัฒนาศึกษาเป็นการนำเอาศาสตร์ต่างๆ เช่น สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และอื่นๆ มาบูรณาการร่วมกับศาสตร์ของการศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคน หรือกลุ่มคน ดังนั้นการวิจัยทางพัฒนาศึกษาควรจะเป็นงานวิจัยที่ต้องสามารถบูรณาการศาสตร์ต่างๆ กับศาสตร์ของการศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาได้ ซึ่งการวิจัยทางพัฒนาศึกษาที่ดี

ผู้ทำการวิจัยควรจะต้องมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ตนเองจะพัฒนาให้ได้ทั้งในแง่ของความรู้และความกว้าง เพราะหากมุ่งมองแค่ความกว้างการพัฒนาจะเกิดขึ้นแต่เพียงผิวนอกแต่ไม่ได้หยั่งรากลึกไปถึงก้นบึ้งของปัญหา แต่หากมุ่งมองแค่ความลึกการพัฒนาอาจจะไม่ครอบคลุมปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดังนั้นการวิจัยทางพัฒนศึกษาที่ดีควรจะต้องมีการศึกษาทั้งในด้านของความกว้างคือการวิจัยเชิงปริมาณ และความลึกคือการวิจัยเชิงคุณภาพ หรืออาจจะประกอบด้วยวิธีการวิจัยวิธีอื่นตามความเหมาะสมของคำถามในการวิจัย แต่การวิจัยทางพัฒนศึกษาที่ดีไม่ควรที่จะใช้วิธีการวิจัยเพียงวิธีการเดียวเพราะผลการวิจัยอาจจะได้แง่มุมที่ไม่หลากหลายเพียงพอเมื่อนำผลการวิจัยไปใช้การพัฒนานั้นอาจจะเกิดปัญหาตามมาได้ เนื่องจากการพัฒนาที่ดีควรจะต้องมีมุมมองที่หลากหลายในการมองเรื่องที่จะพัฒนาหรือมองให้รอบด้าน เพื่อป้องกันปัญหาที่จะตามมาหลังจากการพัฒนา และทำให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบและประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย อีกทั้งผลการวิจัยที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและมีคุณค่าต่อสังคมมากขึ้นดังความมุ่งหมายของชาวพัฒนศึกษา

2) หัวข้อการวิจัยทางพัฒนศึกษา เนื่องจากการวิจัยทางพัฒนศึกษาควรจะต้องมีการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน ดังนั้นงานวิจัยที่เป็นหัวข้อของชาวพัฒนศึกษาอาจจะเป็นหัวข้อที่หลากหลายที่สามารถนำเอาศาสตร์ต่างๆ เข้ามาร่วมในการหามองมุมและการวิจัย แต่ท้ายที่สุดแล้วงานวิจัยจะต้องนำไปใช้ในการพัฒนาได้จริง โดยการพัฒนาที่ดีนั้นไม่ควรจะเกิดขึ้นจากศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งเพียงศาสตร์เดียวแต่ควรจะต้องมีการบูรณาการนำเอาความรู้จากหลายๆ ศาสตร์มารวมมือกันในการพัฒนาเพื่อที่จะได้แง่มุมที่หลากหลายต่อการพัฒนาและการพัฒนานั้นจะได้ครอบคลุมเรื่องที่จะพัฒนาให้ได้มากที่สุด แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญของหัวข้อการวิจัยทางพัฒนศึกษาไม่ควรลืมคือเรื่องของ "พลังอำนาจในศาสตร์ทางการศึกษา" ชาวพัฒนศึกษาส่วนใหญ่เชื่อว่าศาสตร์ทางการศึกษามีพลังต่อการพัฒนาเนื่องจากการพัฒนาที่เริ่มจากภายในตัวบุคคลมากกว่าการพัฒนาในเรื่องของวัตถุ ซึ่งการพัฒนาในรูปแบบนี้จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อทั้งตัวบุคคลและประเทศชาติ เพราะเมื่อทรัพยากรบุคคลของประเทศมีคุณภาพ การพัฒนาประเทศหรือการพัฒนาในเรื่องอื่นๆ ที่ตามมาก็จะประสบผลสำเร็จดังที่มุ่งหวัง ดังนั้นหัวข้อการวิจัยทางพัฒนศึกษาควรจะต้องเป็นการนำเอาศาสตร์ทางการศึกษาที่มีพลังอำนาจมาร่วมกับศาสตร์อื่นๆ เพื่อนำไปพัฒนาบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ก็เป็นได้ แต่การพัฒนานั้นจะต้องเกิดขึ้นในมุมมองที่หลากหลาย และเป็นประโยชน์ที่จะนำไปใช้ได้ต่อไปในอนาคต โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงพลังอำนาจของศาสตร์ทางการศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้จากการจัดรายการวิทยุที่ช่วยพัฒนาเยาวชนให้ดี เก่ง มีสุข ซึ่งเมื่อเยาวชนเหล่านี้เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข หรือกลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพต่อสังคม การพัฒนาสังคมในรูปแบบต่างๆ ก็จะมี

เกิดขึ้นอย่างเต็มประสิทธิภาพ และปัญหาสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงก็จะน้อยลง ทำให้สังคมมีคุณภาพมากขึ้น เมื่อสังคมมีคุณภาพมากขึ้นประเทศชาติก็จะมีคุณภาพมากขึ้นตามมาด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การพัฒนาเยาวชนในอดีตนั้นมุ่งเน้นให้เยาวชนมีความรู้ความสามารถโดยผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่จากงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเยาวชนอาจจะเกิดขึ้นจากการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาจากการปฏิบัติจริง ซึ่งรัฐบาลควรให้การรับรองและส่งเสริมการศึกษาที่เกิดขึ้นนอกระบบโรงเรียน เช่น การจัดรายการวิทยุ และอื่นๆ ว่าสามารถที่จะพัฒนาเยาวชนได้ดีเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบโรงเรียน หรืออาจจะส่งเสริมให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนควบคู่กันไปเพื่อการพัฒนาเยาวชนที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.2 รัฐบาลควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้เยาวชนหันมาเรียนรู้ตามความสนใจของตนเองมากขึ้น โดยรัฐบาลมีส่วนช่วยในการจัดเตรียมหลักสูตร เครื่องมือ และอื่นๆ ที่หลากหลายตามความสนใจของนักเรียน เนื่องจากการเรียนรู้ตามความสนใจนั้นจะทำให้เยาวชนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน และยังเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคตอีกด้วย

1.3 รัฐบาลควรมีการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ให้กับเยาวชน เช่น คลื่นความถี่ คอลัมน์ภีในหนังสือ ช่วงเวลาของรายการโทรทัศน์ และอื่นๆ เพื่อให้เยาวชนสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในการเรียนรู้ เพราะหากไม่มีการจัดสรรเยาวชนก็อาจจะไม่มีความสามารถที่พอเพียงในการจะจัดเช่าหรือซื้อเวลาในการออกอากาศเองได้ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมเหล่านี้ก็อาจจะไม่เกิดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการให้การสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นแก่เยาวชนของชาติ

1.4 รัฐบาลควรมีการกำหนดช่วงเวลาออกอากาศให้ชัดเจนและไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นหรือรายการอื่นมาใช้ช่วงเวลาในการออกอากาศ เนื่องจากในขณะดำเนินการวิจัยหลายๆ ครั้งพบว่าช่วงเวลาออกอากาศของเด็กๆ จะถูกรายการอื่นของทางสถานีเข้ามาแทรก เช่น การออกสลากกินแบ่งรัฐบาล การออกสลากกาชาด และอื่นๆ ซึ่งดูเหมือนว่ารัฐบาลจะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับเรื่องของการเรียนรู้ที่เด็กๆ จะได้รับจากการจัดรายการวิทยุ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง มิได้มุ่งศึกษากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในรูปแบบอื่นๆ จึงควรมีการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในรูปแบบอื่นๆ ต่อไป เช่น การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษากลุ่มของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการจัดรายการวิทยุว่ามีกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอย่างไร

2.3 ควรมีการศึกษาระบบการเรียนรู้ของเยาวชนที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดรายการวิทยุ เช่น การทำจดหมายข่าว “พุดโธ่เอ๊ย!” การจัดรายการวิทยุบนอินเทอร์เน็ตภายใต้ชื่อเว็บไซต์ www.thailandkid.com และอื่น ๆ เป็นต้น